

MARINA ČUBRIĆ

Tipovi zadataka u nastavi jezika – pravopisni zadatci

Ispitivanje pravopisa jedan je od temeljnih postupaka u provjeravanju općega znanja o jeziku, ali podrazumijeva i ona znanja koja će se vrlo često označiti kao *opća kultura*. Iako takvi zadatci provjeravaju sposobnost prepoznavanja ili pisanja pravopisnih sadržaja i njihovu uporabu, oni ne mogu ispitati ni procijeniti vještinu jezičnoga izražavanja. Međutim, može se reći da je osnovno poznavanje pravopisnih pravila temelj primjerenoga usmenog i pismenog izražavanja, pa zato pravopisni zadatci i testovi imaju važnu ulogu u nastavi jezika.

Pregledom testova s natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika u posljednjih dvadesetak godina može se zaključiti da su pravopisni zadatci sastavni dio svih ispita. U svakome testu nalazi se zadatak u kojemu se provjerava poznavanje pravopisa: bilježenje glasova *č* i *ć*, odraza jata *ije/je/e/i* te pisanje velikoga ili maloga početnog slova. To nije nimalo slučajno. Ti se pravopisni sadržaji smatraju temeljem pismenosti i preduvjetom za pristup gramatičkim sadržajima. S druge strane, ne postoji metodička mogućnost da se u određenome roku svladaju pravopisni sadržaji koji se na njih odnose. Ti se sadržaji poučavaju od prvoga razreda osnovne škole do završnoga razreda srednje škole. Ne postoji ishod koji bi zahtijevao da se na kraju nekoga obrazovnog ciklusa svlada, primjerice, bilježenje glasova *č* i *ć*, nego se on sekundarno provlači u svim obrazovnim sadržajima. Takvi bi se ishodi, povezani s obradom i usvajanjem takvih sadržaja, mogli nazvati *provodnim ishodima*. Taj naziv podrazumijevao bi činjenicu da je opismenjavanje trajan proces, da se usvajanje pravila ne može smatrati ispunjenim ishodom, nego je potrebno stalno vježbati i usložnjavati pravopisne situacije od početnih do završnih razina usvajanja sadržaja.

Bilježenje glasova *č* i *ć*

U nastavnoj praksi najčešći je tip pravopisnih zadataka bilježenje traženih glasova, tj. upisivanje slova na za to ostavljena mjesta. Prednost je takvih zadataka što ih je lako sastaviti. Oni mogu obuhvatiti mnogo riječi i njihovim rješavanjem može se dobiti mnogo bodova. Nekoliko je načina oblikovanja takvoga zadatka.

Prva skupina zadataka traži od učenika upisivanje traženih slova na predviđena mjesta. To se ostvaruje u dvama tipovima zadataka:

- zahtijeva se da se na *c* koje je upisano u tekstu upišu dijakritički znakovi za *č* i *ć*
- ostavlja se prazno mjesto za upisivanje slova *č* i *ć*.

Uputa za prvi tip zadatka oblikovana je na ove načine:

Upiši odgovarajući dijakritički znak iznad slova *c*.

Upiši dijakritičke znakove.

Upiši odgovarajući dijakritički znak.

Dodaj potrebne dijakritičke znakove.

Stavi potreban dijakritički znak (*č* i *ć*).

Upiši dijakritičke znakove za *č* i *ć*.

Stavi sve potrebne dijakritičke znakove.

Prednost je toga tipa zadatka što ga je moguće brzo riješiti. Nedostatak mu je neprirodnost, odnosno učenik upisuje samo dijakritičke znakove, što inače ne radi u samostalnome pisanju. Postoji i mogućnost da se ne može jasno odrediti riječ koja se traži, npr. *ispeci*, *ribici*. Tako napisane riječi točne su – imperativ glagola *ispeći* i dativ od *ribica* iako se u zadatku vjerojatno traže riječi *ispeći* i *ribiči*. U takvome tipu zadatka najčešće se riječi zadaju izvan konteksta, samo se nabrajaju. Ako se tražene riječi postavljaju u rečenični kontekst, mogućnost zabune razrješuje se kontekstom, npr. u rečenici *Cekao je ucahuren bojeci se prijeci cestu*. ne može se smatrati točnim rješenje u kojemu se posljednje *c* zamjenjuje s *č* te se dobiva riječ *čestu*. Takva vrsta zadataka traži i razumijevanje, a ne samo prepoznavanje riječi. Svakako treba napomenuti da takvi zadatci moraju biti tiskani većim fontom kako bi se upisani dijakritički znakovi mogli jasno raspoznati.

Drugi tip zadatka traži upisivanje slova *č* ili *ć* na za to predviđena mjesta. Uz zadatak se donose različite upute:

Upiši *č/ć*.

Upiši *č* ili *ć*.

Upiši slova *č* i *ć*.

Upiši na crte *č* ili *ć*.

Dva su načina na koji se obilježuje mjesto za upisivanje:

a) S dolaze()om skupo()om pove()ava se pesimizam potroša()a i smanjuje kupovna mo().

b) Svaki po__etak je pun poteško__a. Njihova __etvero__lana ekipa __vrsto je odlu__ila osvojiti taj vrh.

U tome tipu zadatka mnogo je složenije odgonetavanje traženih riječi. U grafičkome oblikovanju zadatka svakako treba preporučiti tip b) s praznom donjom kratkom crtom. Zagrade nikako nisu dobar izbor u tome tipu zadatka.

Za takav tip zadatka bolje je odabrati riječi stavljene u kontekst. Evo primjera u kojemu su tražene riječi izvan konteksta: pti__e, __i__ak, __r__karija, __evap__i__ar, __ista__i__in. Razvidno je da je teško razaznati koja je tražena riječ.

Ispravljanje pogrešaka (tzv. lektorski zadatci) vrlo je korisno za ispitivanje poznavanja pravopisnih sadržaja. U tome tipu zadataka mogu se upotrijebiti i tekstovi zasićeni pravopisnim problemom koji se ispituje. Tada je problem pronaći logičan tekst. Naime, često se u takvim tipovima tekstova konstruiraju rečenice s riječima u kojima je traženi pravopisni problem, pa se dogodi da budu i nelogične. No, bez obzira na to, takav tip zadatka treba u ispitivanju pravopisa, ali i u vježbanju pravopisnih sadržaja, primjenjivati najčešće. To su jezično najprirodnije situacije – učenik čita i uočava pogreške. Zadatak može biti oblikovan na različite načine:

Zaokruži riječi u kojima je točno napisano č ili ć.

Likovna je izložba bila dobro posjećena/posječena.

Naša soba je skućena/skućena.

Moja je baka kupila novu spavaćicu/spavačicu.

Zaokruži riječi koje su pogrešno napisane.

Ono troje sjedi u mračnoj kući pod čadavim gredama: na kladi uz vatru Frane, za niskim stolom mješa kašu za večeru Mara, a na kovčegu uza zid čučī, vrebajućī kao divlja maćka, slaboumna kćī.

(V. Kaleb, *Gost*; često se u ovome tipu zadataka uzimaju književni tekstovi u kojima se namjerno navode pogreške)

Zaokruži pogrešno napisane riječi.

zakročīti, gonić, išćuškatī, saćmarica, grakćući, plamićak, roščić, zamijećen

Vjerojatno je najčešći oblik ispitivanja pravopisnih sadržaja, posebice bilježenja glasova č i ć, diktat. Nastavnik čita tekst, a učenici ga zapisuju. Tekst diktata može biti tekst zasićen primjerima kojima se ispituje poznavanje glasova č i ć ili to mogu biti izolirane riječi koje će učenik zapisivati na unaprijed dogovoreni način: u nizu, sa zarezmom ili bez zaraza, u stupcu (što omogućuje mnogo lakše ispravljanje). Taj tip provjere znanja brzo se provodi, i to ga čini pogodnim za redovitu provjeru, a može se postaviti i kao jezična igra – skupljanje bodova za točno zabilježene glasove i sl. Za takav tip zadatka važno je

jasno i razgovijetno čitati tekst. Potrebno je ostaviti dovoljno vremena za drugo čitanje. Ako se čitaju riječi u nizu, dobro je svaku riječ pročitati dvaput, s razmakom od nekoliko sekunda. Ako se čita tekst, potrebno je čitati po dijelovima koji su logični i na kraju ponovno pročitati tekst s manjim stankama za završnu provjeru. Učenik dobiva prazan listić na koji upisuje riječi. Uputu čita nastavnik.

Slušajte i zapisujte riječi. Svaka će riječ biti pročitana dvaput uzastopno.

četka, ćud, ćelav, brijač, plivač, oči, izopćiti, Čakovec, očekivati, očaran, običan, očnjak, isplaćivati, glasač, izračun, kipući, mišić, nateći, natječaj, računalo, pučina, tekućica

Kratke upute za sastavljanje zadataka:

- Uvijek treba upotrebljavati što jednostavnije rečenice.
- Uputu zadatka treba oblikovati u drugome licu jednine.
- Pravila rješavanja zadataka treba dogovoriti unaprijed:
 - napisati kako trebaju izgledati rukopisna slova *č* i *ć*
 - odrediti način podcrtavanja ili zaokruživanja pogreške.
- Treba predvidjeti dovoljno vremena za rješavanje; nije dobro za ovakve zadatke imati previše vremena.
- Ispitne listiće treba oblikovati prikladnim fontom i veličinom slova.
- Treba odabirati riječi kojima učenici znaju značenje.

Na državnoj maturi iz Hrvatskoga jezika zadatci u kojima se propituje znanje pravopisa oblikovani su ovako:

U kojemu su nizu sve riječi pravopisno pravilno napisane:

- a) spavaćica (košulja), boćica, cvjetić
- b) spavaćica (žena koja spava), snježić, šaćica
- c) čaša, svjetić, čizma
- d) crvendač, igrač, teleći